

Magyar Nemzeti Helynévtár Program
2022-2032

mnhp.unideb.hu

Szabó T. Attila nyomában: Dés és Magyarfalu helynevei egykor és ma

Wendl Dávid

2026. április 24.
Emlékkonferencia Szabó T. Attila születésének 120.
évfordulóján

Helynévkutatás

Mi a helynév?

A helynevek funkciói

- tájékozódás
- antropológiai funkció (nyelvi univerzálé)
  - birtokbavétel
  - közösségi identitás-képzés
  - kulturális jelentéstartalmak

Miért gyűjtünk helyneveket?

- a helynév mint tudományos forrás
- a helynév mint kulturális örökség (a névtani munka önmagában való értéke)

A magyar helynévgyűjtés ügye

Teleki József (1817) a magyar nyelv készülő nagyszótáráról

Pesty Frigyes (1864) nagyszabású vállalkozása

Szabó T. Attila úttörő munkássága az 1930-as évektől

Benkő Loránd (1947) és mások kutatásai az 1940-es évektől

Megyei helynévgyűjtések 1960-as évektől az ezredfordulóig (ZMFN. 1. stb.)

Magyar Nemzeti Helynévtár (Hoffmann 2022)

Magyarfalu, a Kárpátok keleti lábánál

Magyarfalu, a Szereten túl (18–19. század)

bégyüttek onnat, s akkor itt olyan nagy őserdők voltak, s akkor szádokfák... ilyen hársfák voltak, s oda béhelyezkedtek az erdőnek a közepibe, s akkor elmentek a Bojérokhoz... hogy jelentkezzenek. S azok akkor elfogadták őket munkásnak. Egy Mucsuj nevű gróf volt itt, s az adott neki egy kis helyet, hogy csináljanak házacskákat. S akkor az erdő közepibe csináltak gunyhókat, olyan kis házikókat, de én emlékszem olyanra

Magyarfalu 2024-ben, a Bécsi út és a Tocsilósza

Szabó T. Attila, A moldvai Gajcsána helynevei, 1940

az adatközlő egy 18 éves csángó tanuló Kolozsváron (120 helynév)

206

Népnyelv

Szenygyőrsalátához: erdőrész, ahol szentgyörgysaláta¹ terem.

Szilfához: „Ott van egy naty szilfa.“

Szityillár híggya: „Vót egy bojár, annak az erdőnek gazdáját neveszték így.“

Tálás kútya: „Van egy öreg ember, csinált ëty kutat, rolla van elnevezve Tálásznak.“

Temető: „Béereszkettünk a Temetőn.“

Temető útya: „Egy út, mejik menen ki a Vererijához“ (l. ott!).

Tocsilósza: a falu egyik része,

Turbuk János kútya.

Vârârija ~ r. Vârâria²

Zsidóné erdeje: „Onnat elmentünk a Hosszu erdőbe, onnét bé a Zsidóné erdejébe vaj a Grinbergné erdejébe.“

Zsorátok bokrossik: „Megvertük (= hajtóvadászatkor felvertük)³ a Zsorátok bokrossikat.“

Halász Péter, Magyarfalu helynevei, 1981

az adatközlők Magyarfaluból kitelepülők Egyházaskozáron

Külterületi helynevek

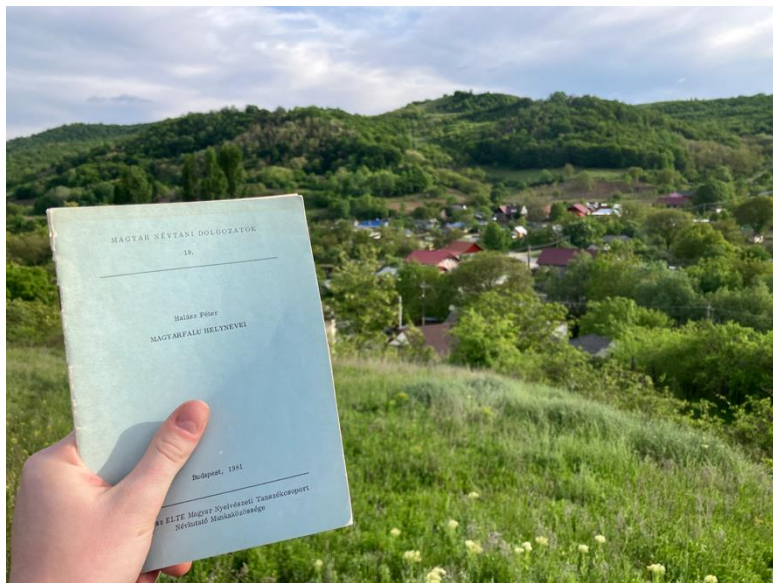
32. BÁLIND BOKROSSA. Bálint bokrossa. /SZTA/ "Van egy ember, úgy híjják, hogy Bálint, s van egy bokrossa." A Burduzsén nevezetű falurész fölött lévő bokros hely.
Bálint bokrossában, Bálint bokrossába.
33. BĚRSŐ FUTÁS. Belső futás. /SZTA/ "A Kűrső futásból szakadt ki." Nagy esőzésekkor mégfutott a hegy. Szabad legező volt, ott mindenki etethette /legeltethette/ a marhát.
Berső futásban, Berső futásba.
34. BÉCSI ÚT. "Az az út, amelyik menen le a faluba." /SZTA/ Gajcsána román falut a magyarok Bécsnek nevezték. /A bécs egyébként a martba vájt pince neve, beci = pince, r./
Bécsi úton, Bécsi útra.

Helyszíni gyűjtés Magyarfaluban 2024-ben

A gyűjtést nehezítő és könnyítő körülmények

A megvalósult gyűjtés számokban

- 4 interjú
- 14 helynévgyűjtő
- 7 adatközlő
- 153 élőnyelvi helynévadat (összes adat: 423)

Helynévgyűjtés Magyarfaluban 2024-ben

- Az összegyűjtött helynévanyag névtani jelentősége mellett különösen értékes forrás a kétnyelvűség és általában a helyi nyelvjárás vizsgálatához is.
- Magyar eredetű nevek
- Román kölcsönszavak

Szemelvény Magyarfalu helyneveiből

Ördögök gátjik 2024: *Ördögök gátjik ~ Jazu gyrakilor* (ÉGy.), 1981: *Ördögök gáttyik* (Halász 1981: 20), 1981: *Ijazu drakilor* (Halász 1981: 15), 1940: *Ördögök gáttyik* (Szabó T. 1940: 205). — A település Nagyfalu részének északi végénél lévő terület. Pontos helye mára ismeretlen. *Sok forrás vót ott, s gátakkal kendőráztató tavakat csináltak az emberek. Régebb monták az öregek, hogy az ördögök fërettek ott* (Halász 1981: 20).

Tocsilósza 2024: *Tocsilósza* (ÉGy.). — A település déli része a Csentrum és a Hosszú-híd között. A név eredete bizonytalan, de vö. r. *tocila* 'köszörűkő' vagy *toci* 'elkoptat'. Korábban, az 1950-es évekbeli beépülése előtt e sík terület szántóterületként használták és *Sesz*-nek nevezték, amely név a r. *seş* 'sík terület' jelentésű közsőből alakult. Vö. *Burduzsényi seszek*.

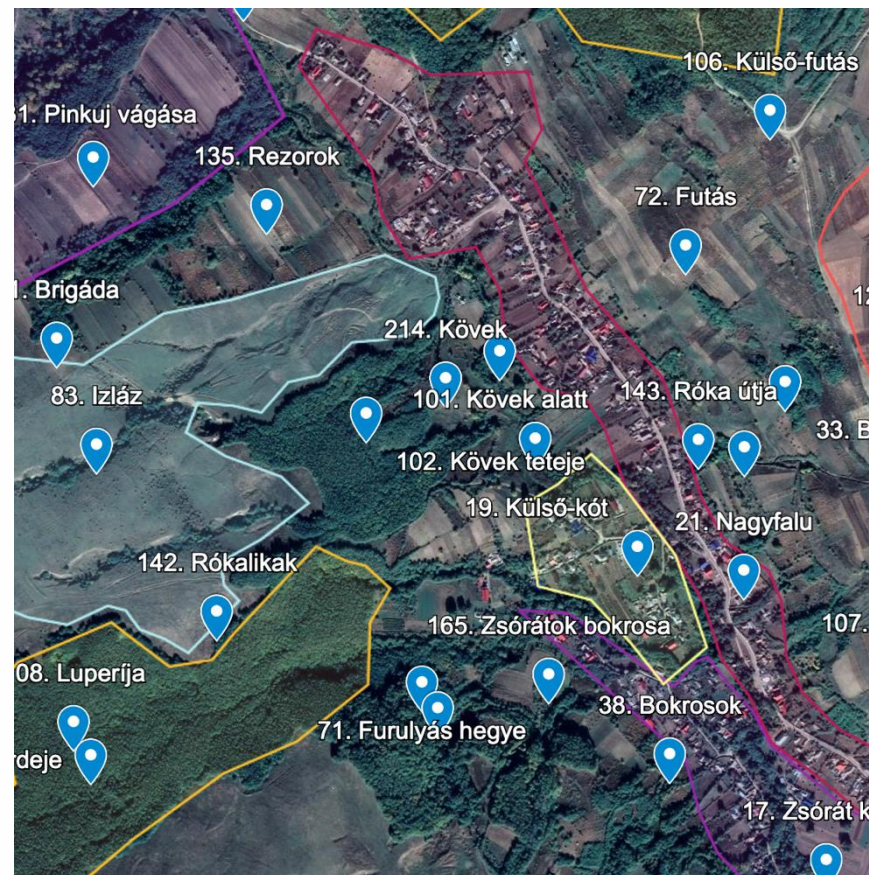
Szemelvény Magyarfalu helyneveiből

Szentgyörgysalátás 2024: *Szengyőrsalátás* (ÉGy.), 1981: *Szengyőrsalátás* (Halász 1981: 22), 1940: *Szengyőrsalátás* (Szabó T. 1940: 206). — A település északi határrészén, Németek-pojánájiktól északra lévő erdőrészt, ahol szentgyörgysaláta terem, másik néven salátaboglárka. *A szengyőrsalátának akkora levele van, mint étyműszforintos, s mikor megöregedett akkor sárig a virága. Ojan jó cibret [savanyúlevest] csántunk belőle, hogy!* (Halász 1981: 22).

Régi-áriák 2024: *Régi-árják* (ÉGy.), 1981: *Régi árják* (Halász 1981: 21), 1940: *Régi árják* (Szabó T. 1940: 205). — A település nyugati határában, Palánkától nyugatra fekvő rét, szántó. Egykor szérű (vö. FKNT.), cséplőhely volt. *Régén ott nyomtattak a lovakval* (Halász 1981: 21; vö. MNL: *nyomtatás*). A név előtagja arra utalhat, hogy később másik helyen folytatták a cséplést. A név utótagja az *ária* 'szérű' jelentésű földrajzi köznévtől (vö. FKNT.).

Magyarfalu helynevei térképen

- történeti térképek hiánya
- a gyűjtői tájékozódás nehézségei (határbejárás, térképezés, égtájak)

Dés helynevének ügye: 1937, 2024, ...

Első adata 1214-ből *Dees*

(< *Dees* < *Desiderius*)

Népessége

1910: 11452 fő, 70% magyar

2002: 38437 fő, 14% magyar

2011: 33497 fő, 11% magyar

2026: ?

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

SZERKESZTI

DR. GYÖRGY LAJOS

1937.

AZ E. M. E. KIADÁSA

101. SZ.

DÉS HELYNEVEI.

Írta:

Dr. Szabó T. Attila

94. *Cichegy*. 1481: *Cziczhegye* (szö.).¹ 1557: *Czyczhegye* (promontorium). 1563: in promontorio *Chych hegye iuxta fluvium Irmespataka...* dictum. 1570: *Cziczhegy* (szö). 1576: *Czicze hegie*. 1591: *Czicz hegy* (szö). 1606: az *Czicz hegye* alatt (sz.). 1611: in promontorio *Czicz hegye* nuncupato. 1635: *Czecze hegy* (szö). 1645: *duas vineas . . . in . . . territorio Czicz hegye*² 1675: *Cic hegien* (szö). 1708: a *Czicz hegye* alatt (sz.). 1725: *Czitz Hegyi Szőlő* — 1727: Somkut felé a Nagy *Csics* ! hegyen az Városi Szőlőkre járó ut mellett (szö). 1748: A *Czicz hegy* alatt a felső Deberke hidjánál (sz.). 1754: *Czitz hegy*. 1780: *Cziczhegy* felől való Forduló. XVIII. sz. vége: *Czitz Hegy*. 1864 körül: *Citz Hegy* (sz., r., l., e.) 1877: *Czitz* nevű hegyben hagyott Szőlő. 1870 körül és 1882: *Czicz hegy* és *Czitz hegy*³. 1898: *Czicz hegy*, felső pusztá résszel. 1900: *Czicz hegy*. 1915: *Cichegy(e)* 1916: *Cicahegy* (!)⁴. Rumén neve: *Dealul Viilor*.⁵ — Eredetileg csak magát a *Felsőcichegy* [II. 46] nevű hátrészt és tartozékait jelölhette, később azonban az alatta elterülő és ma már kisebb falvacskává nőtt, de a várostól teljesen különálló telep-részt is jelöli; ezt másképpen *Szőlő* néven is emlegetik. A helynév XVI—XVII. századi alakjai csaknem kizárólag *Cichegye*-nek olvasandók és így valószínűnek tartom, hogy személynévi eredetű helynévvel van dolgunk. A hely-

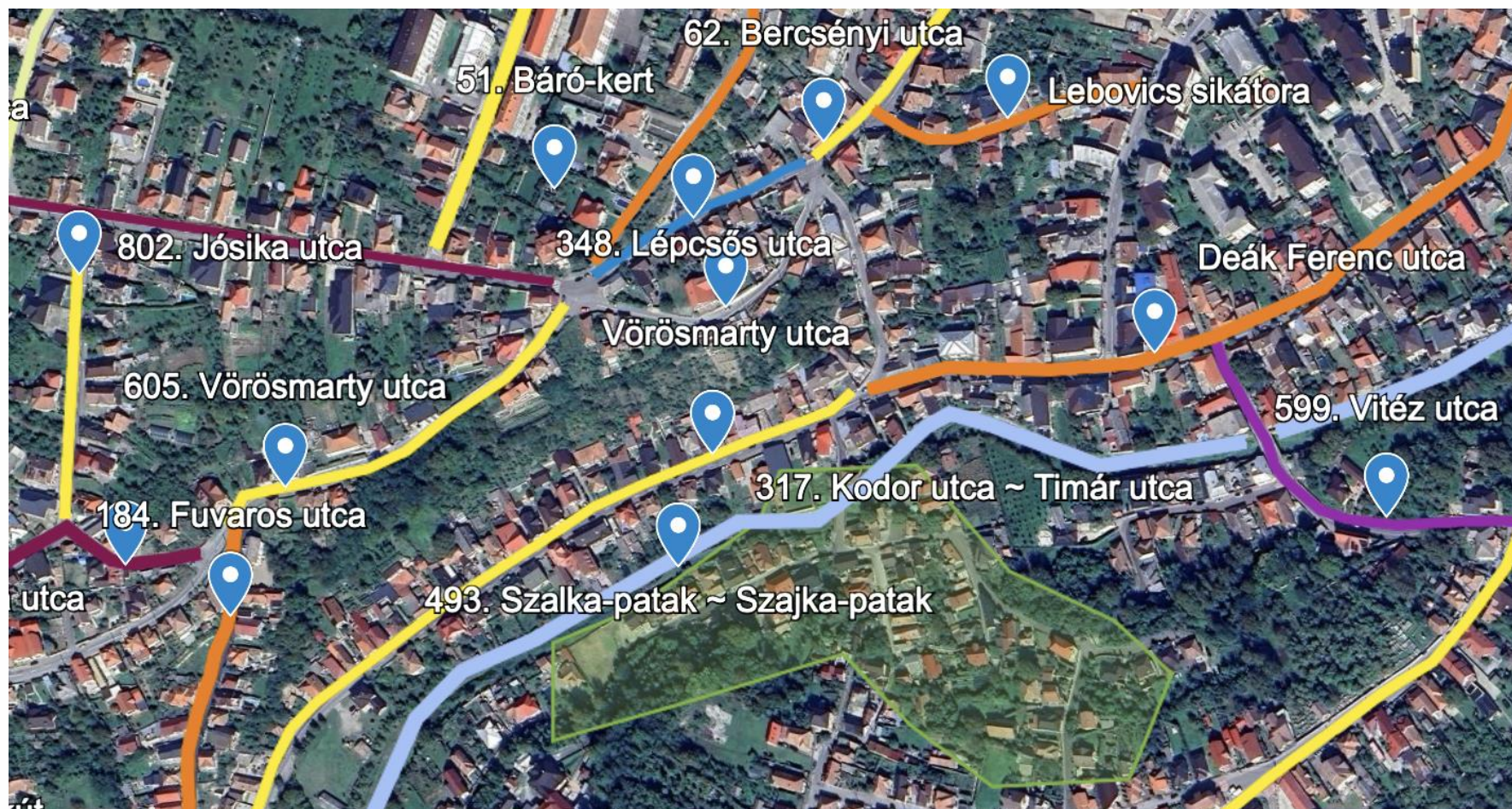
Dés a 18. században

Dés 2026-ban

Dés 2026-ban

Felhasznált irodalom

- Benkő Loránd 1947. *Nyárádmente földrajzi nevei*. MNyTK. 74. Budapest.
- Halász Péter 1981. *Magyarfalu helynevei*. Magyar Névtani Dolgozatok 19.
- Hoffmann István 2022. Elindult a Magyar Nemzeti Helynévtár Program. *Névtani Értesítő* 44: 125–129.
- Pesty Frigyes helynévtára (1864). OSZK Kézirattár. Jelzete: Fol. Hung. 1114/1–63.
- Szabó T. Attila 1937. *Dés helynevei*. Erdélyi Tudományos Füzetek 101. Erdélyi Múzeum Egyesület, Torda.
- Szabó T. Attila 1940. A moldvai Gajcsána helynevei. *Magyar Nyelv* 36: 201–207.
- Gróf Teleki József 1821. *Egy tökéletes magyar szótár' elrendeltetése, készítés módja: Jutalomfeleletek a' magyar nyelvről, a' Magyar Nemzeti Muzeum 1815. 1816. 1817. esztendei kérdéseire*. Kiadta Horváth István, Pest
- ZMFN 1. = Papp László – Végh József szerk., *Zala megye földrajzi nevei*. Zalaegerszeg 1964.

Köszönöm a figyelmet!

Posztelnyikok
Szélmalom teteje Szélmalom Temető oldala Turbuk János kútja Pap oldala Kecske kútja
Tálász kútja Szélmalom Szentgyörgysalátás Nagy-hegyen való út Temető útja Zsórátok bokrosa
Régi-áriák Németség pojánájik Rezorok Ládás István szőleje Klopocél hegye Récsei út Szipos bokrosa
Pinkuj vágása Furulyás Istvánné kútja Plés Monesztírja Rezoroknak az útjik Palánka
Petrics kútja Nagy-erdő Bíró Józsi kútja Cserés Küpűskút Gyuri ugara Kádár kútja Klopocél sarka
Cserefa teteje Külső-futás Polgár István tója Buzsor kútja Tocsilószta Kenderföldek Róka útja
Nagykőrösi út Oldalak Hosszú híd Burduzséni bokros Zsórát kótja Cigányok ösvenyik Kamara
Kotijok szőlejek Nagy-hegy Csentrum Zety-kút Pázsit Bandi Mihály kútja Belső-futás Körösfa
Susé Dzsurdzsika kútja Gödör Nagyfalú útja Bogyica Cigányásza Drázsa teteje
Kövek alatt Külsőköt Csibi ugara Templom Patak Alsóköt Futás Drázsa Furulyás hegye
Izláz teteje Bogdán Istvánné kútja Burduzséni bokros teteje Bécsei út Budó György kútja Szilfa
Deák szőleje Burduzsén Cserefa Zsuzsa György csorgója Bandi Brigáda Emberek erdeje
Ugor Bogdán Mihályné kútja Bálint bokrosa Cikó Andris kútja Malom Ördögök gátjik Mingeri
Csibi kútja Ciklósne kútja Burduzséni út Bokrosok Két keresztfa Burdék Gyozsán kútja Izlázi-forrás
Temető Burduzséni út Varerija Nagyfalú Árinószta Burduzséni híd Izláz Kuratúra Rókalikak
Esztát erdeje Bogyica útja Harangozó kútja Árinószai út Cserés oldal Kozsokár István kútja
Récsei ösvény Dávid kútja Kóti út Csorgó pataka Kicsi Pityi bokrosa Mokán kútja
Édesalma Demókné oldala Pali Györgynél Gusa János oldala Kánton Kicsi Pityi kútja Petresti erdő
Három keresztfa Ömre kútja Hucuji ösvény Kádár cilhája Kövek teteje Nyomások Róka kútja
Kozsányok darabjik Kicsi dzsinerál Malom-oldal Nagy-hegyen való rét Pap hegyének az útja
Futás 2. Régi-temető Pap hegye Bíró Józsi kótja Ömre csorgója Eszpatár György kútja
Mórity gödre Alsó-Dzsinerál

A programot
a Magyar Tudományos Akadémia
támogatja, és a Debreceni Egyetem
Magyar Nyelvtudományi Tanszéke
koordinálja.